

Ag.

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2015:23

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1 OCH 2

Rockelsta krog

Rockelsta krog
Gillinge 1:3 och Rockelsta 4:1
Angarns socken
Vallentuna kommun
Uppland
Tomas Ekman

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2015:23
ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1 OCH 2

Rockelsta krog

Rockelsta krog, Gillinge 1:3 och Rockelsta 4:1,
Angarns socken, Vallentuna kommun, Uppland

Tomas Ekman

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2015 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2015:23

Författare Tomas Ekman

Grafisk form Nina Balknäs @ Högtorps Diverse

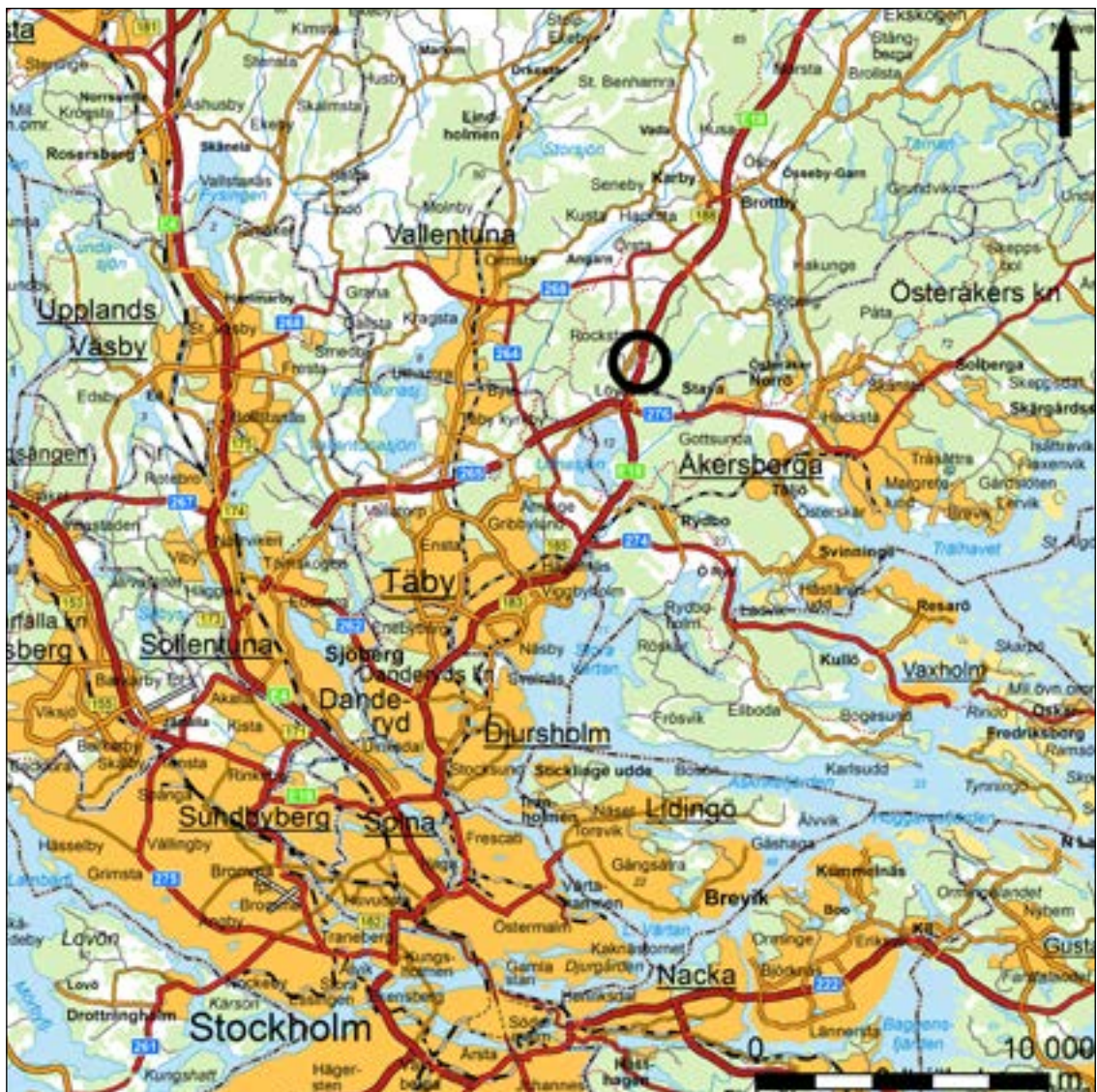
Omslagsfoto Utredningsgrävning pågår. Foto av Tomas Ekman.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_140001

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Bakgrund.....	5
Kulturmiljö.....	5
Syfte.....	5
Metod och genomförande.....	6
Arkiv och litteraturstudier samt kartanalys.....	6
Fältinventering.....	7
Utredningsgrävning.....	9
Resultat.....	9
Objekt.....	12
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen.....	13
Referenser.....	14
Administrativa uppgifter.....	15
Bilagor.....	16
Bilaga 1. Schaktlista	

Rockelsta krog

Figur 1. Karta över trakten kring Rockelsta med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart ring.

Sammanfattning

En arkeologisk utredning etapp 1 och 2 har genomförts inom fastigheterna Gillinge 1:3 och Rockelsta 4:1 i Vallentuna kommun. Orsaken var att Trafikverket planerar nya rampanslutningar till E18. Utredningen skulle klarlägga om det fanns spår av Rockelsta krog inom utredningsområdet. Krogen finns belagd år 1744 och avvecklas år 1854. Utredningen kunde fastställa att upp till nära en meter tjocka jordmassor påförts området, sannolikt vid tidigare vägbyggen. Marken under massorna hade planats ut och inget återstod av äldre markyta eller av eventuell äldre bebyggelse.

Bakgrund

Med anledning av planerat arbete med rampanslutningar vid Gillinge i Angarns socken har Arkeologgruppen genomfört en arkeologisk utredning inom arbetsområdet. Utredningen omfattade etapp 1 med kart- och arkivstudier samt fältinventering. Etapp 2 omfattade sökschaktsgrävning av objekt som noterats vid etapp 1. Uppdraget utfördes efter beslut av Länsstyrelsen i Stockholms län den 20 mars 2015. Uppdragsgivare var Trafikverket.

Ansvarig för båda etapperna var Tomas Ekman. Fältinventeringen genomfördes 2 april och sökschaktsgrävning den 16 april. Vid den sistnämnda medverkade Annica Ramström, Arkeologgruppen.

Kulturmiljö

Roslagsvägen var livligt trafikerad redan under medeltiden. Den löpte mellan Stockholm och Norrtälje, med fortsättning till Grisslehamn och den viktiga sjövägen till Finland. Gästgiverier och enklare krog-ar var viktiga anhalter längs vägen. Krogarna låg tätt och enbart på Rockelstas ägor fanns två krogar. De låg vid torpen Trippan och Damsta och enligt Skoglund (1982:135) användes Trippan under vintern och krogen vid Damsta under sommaren. Anledningen var att Trippan låg vid vintervägen som användes när det råde slädföre. Krogen vid Damsta kallades oftast Rockelsta krog. Tidigaste kända belägget är från 1744, i ovannämnda anteckning om relationen mellan Rockelstas två krogar. Drygt hundra år senare drar Länsstyrelsen in rättigheterna för Rockelsta krog som anses obehövlig. Byggnaden står dock kvar in på 1900-talet (Skoglund 1982:111).

Syfte

Syftet med utredningen var främst att enligt Länsstyrelsens i Stockholms län intentioner klarlägga om det på platsen återfanns lämningar och fyndmaterial från Rockelsta krog. Länsstyrelsen ville även ha en genomgång av befintligt kart- och arkivmaterial, då krogens äldre historia är mycket ofullständigt känd.

Metod och genomförande

Arkiv- och litteraturstudier samt kartanalys

Arkiv-, litteratur- och kartstudierna omfattade främst en genomgång av de digitala arkiven. En granskning gjordes i Fornsök för att klarlägga den befintliga fornlämningsbilden i området. Vidare gjordes en kontroll om tidigare utredningar eller undersökningar gjorts i området. Lantmäteriets historiska kartmaterial som finns tillgängligt i digital form och som innefattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv samt Lantmäterimyndighetens kartarkiv användes för att analysera det historiska kartmaterialet. En kontroll gjordes även av det äldre storskaliga kartmaterialet på Riksarkivet. Statens Historiska Museums fynddatabas kontrollerades för att spåra eventuella arkeologiska lösfynd i området.

Det är på sin plats att inledningsvis påpeka att Rockelsta är namnet på ursprungsenheten, medan Rocksta föredras som namn när ett säteri bildas här. Krogen och kvarnen kallas dock fortfarande Rockelsta i de flesta källor.

Namnet Rockelsta är känt sedan 1318, då i formen Roklestum (Skoglund 1982:132). Enheten är en skattegård till 1628 när den köps till frälse av Axel Oxenstierna. Den bebyggs till säteri med rättigheter mellan 1630 och cirka 1800. När det gäller äldre kartmaterial finns mycket lite att hämta i de digitala arkiven, där säterier generellt har få kartor. En snabb kontroll av angränsande fastigheter visar för Rörbys del att gränsområdet mot Rockelsta, där krogen senare var belägen, år 1635 betecknades som "starräng" vid en geometrisk avmätning. På 1635 års karta finns inte heller den lokalväg markerad som senare brukar kallas Väsbyvägen. På en ekonomisk karta över socknen från 1837 finns krogen markerad, nära korsningen mellan Roslagsvägen och Väsbyvägen. Krogen har då samma läge som på häradskartan från 1902. På denna syns två hussymboler samt en mindre, långsmal åkeryta i anslutning till husen. På den ekonomiska kartan från 1952 finns fortfarande en hussymbol, men åkerytan har krympt till två små ytor på var sin sida om den gamla Väsbyvägen som ännu har kvar karaktären av lokalväg.

I kyrkliga och kamerala arkiv kan Rockelsta krog spåras till mitten av 1700-talet. Första gången den redovisas under egen rubrik är i mantalslängden från 1759. Invånarna kallas arrendatorer eller torpare och sannolikt har de även dagsverksskyldighet på säteriet. Under 1790-talet förekommer dock en "krögare Åkerlund", men han är ett undantag när det gäller mantalslängderna. Om vi kompletterar med husförhörslängderna får vi dock en något fylligare bild. De sträcker sig i Angarns socken tillbaka till år 1776. Första gången krögaren Anders Åkerlund nämns vid krogen är 1783, men samme man har tidigare figurerat både som dräng och som lakej vid säteriet. Efter en något rörig period efterträds han cirka 1800 av krögaren Hans Larsson

som dock dör redan 1808. Därefter växlar titlarna men någon form av krogverksamhet synes förekomma åtminstone fram till 1856 när krögaränkan Magdalena Eriksdotter dör. Om krogen upphörde med sin verksamhet omedelbart efter myndigheternas beslut 1854 eller om det fanns en viss eftersläpning är svårt att avgöra. Några år senare står statkarlen Lars Nilsson skriven här innan Rockelsta krog försvinner som egen rubrik i längderna. Fastigheten finns kvar men troligen bara som bostad för arbetare vid Rocksta gård.

Fältinventering

Vid fältinventeringen besiktigades utredningsområdet okulärt i syfte att hitta tidigare ej registrerade forn- och/eller kulturlämningar. Vid fältbesiktningen utnyttjades resultaten från arkivstudierna för att ge mer information om markens tidigare utnyttjande och eventuella huslämningars lägen. Resultaten från fältinventeringen låg till grund för utredningens etapp 2, vid val av schaktens placering.

Området ligger idag som en ö i trafiklandskapet, mellan E18, en vägbro över Europavägen och lokalvägen till Gillinge trafiksäkerhetscenter. Det är cirka 2 500 kvadratmeter stort och till stor del bevuxet med unga tallar, planterade vid samma tillfälle, för mellan 5 och 10 år sedan. Insprängt bland dessa finns äldre, tidigare planterade lövträd. Centralt i området fanns även en öst-västligt orienterad rad med äldre träd av blandad karaktär. Norr om trädraden fanns en öppen yta, cirka 20x35 meter stor. Av den vissnade vegetationen att döma är ytan tätt bevuxen med ormbunkar under vegetationsperioden.

Figur 2. Utredningsområdet från vägbron i norr. Foto av Tomas Ekman.

Rockelsta krog

Centralt inom området, nära trädraden, påträffades en stensamling, ca 9x4 meter stor, i nord-sydlig riktning (objekt 1). I ytan fanns en del löst liggande stenar men under dessa fanns en eventuell syllstensgrund. Sidan mot väster var relativt rak, med några 0,4–0,5 meter stora stenar som skymtade fram. I nära anslutning fanns mot väster en mindre stensamling, ca 2x3 meter stor, med 0,25–0,30 meter stora stenar. (objekt 2).

Figur 3. Objekt 1, stensamling, husgrund? Foto från norr av Tomas Ekman.

Figur 4. Objekt 3, den stenfria ytan. Foto från norr av Tomas Ekman.

Norr om stensamlingen fanns en större stenfri yta, cirka 35x20 meter stor, i nord-sydlig riktning (objekt 3). Den kan ha utgjort den äldre åkeryta som syns på häradskartan från 1902. Ytan kändes dock ojämn och möjligen har den använts för att dumpa material vid tidigare vägbyggen.

Strax söder om trädraden syntes en trolig dränering, där fyllning av stenkross stack fram på några ställen. Den fortsatte sedan på andra sidan lokalvägen som avgränsar området mot öster.

Knappt 20 meter sydväst om objekt 1 fanns en mindre förhöjning täckt av gles slyskog (objekt 4). Den var cirka 10x8 meter stor. Storlek och läge gjorde att det inte kunde uteslutas att objektet utgjorde en husgrund.

Utredningsgrävning

Syftet med utredningsgrävningen var att fastställa karaktär och status för de objekt som noterades vid etapp 1. Resultatet från arkivstudier och inventering gav utgångspunkten för hur schakten placerades samt hur många schakt som ansågs nödvändiga för att uppfylla utredningens syften. Schakten mättes in med RTK-GPS i SWEREF 99TM.

Schakt 1 upptogs i anslutning till objekt 1. Det var cirka 4x10 meter stort och snarare en yta än ett schakt. Ytan täckte in delar av objekt 1 och 2 samt en fortsättning mot plan mark i norr som referens.

Schakt 2 upptogs i östra delen av objekt 3 med fortsättning öster om objektet. Det var cirka 1,5x8 meter stort.

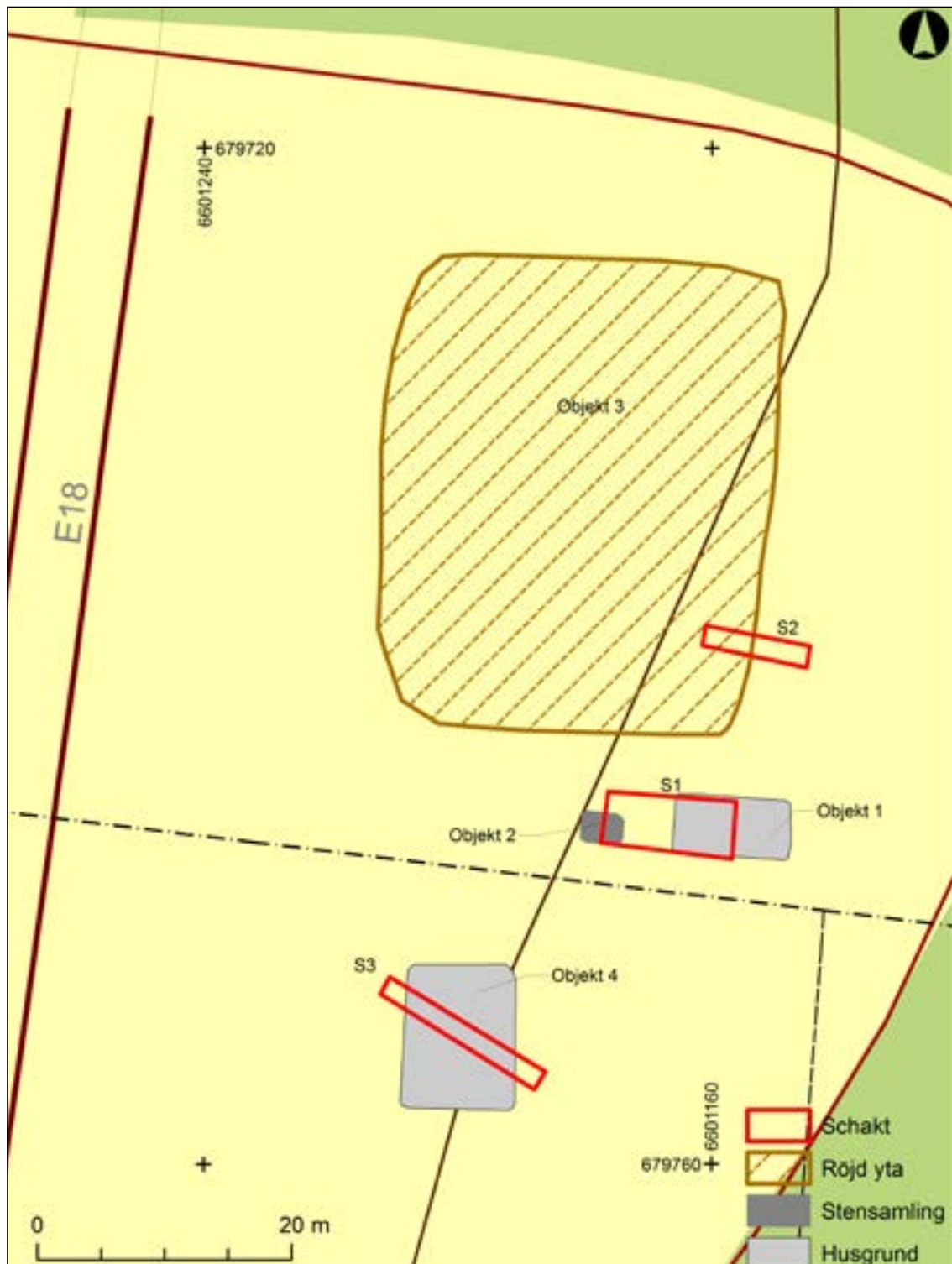
Schakt 3 drogs diagonalt över objekt 4 och var 1,5x15 meter stort. Efter avslutad schaktning återfylldes schakten.

Resultat

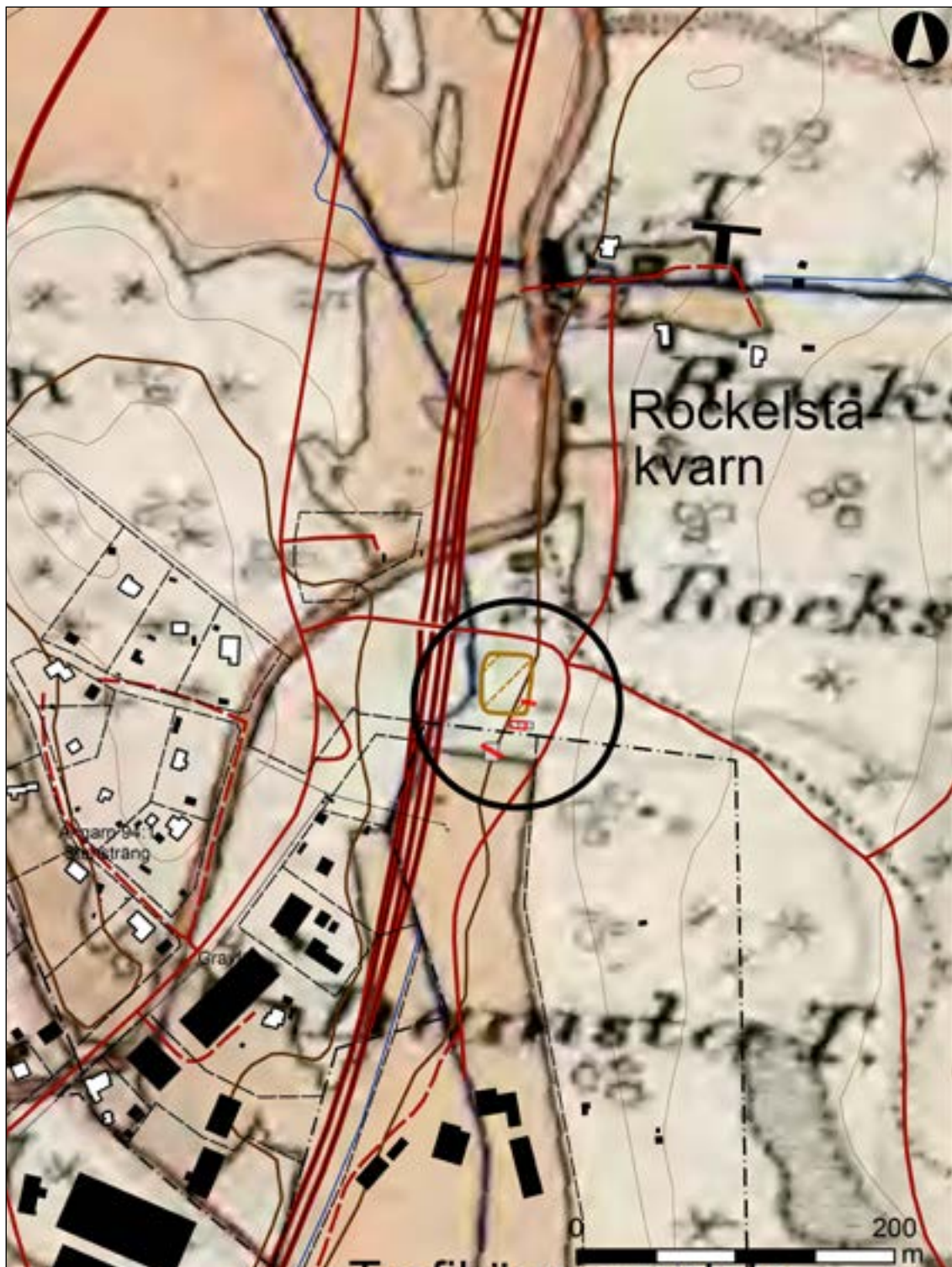
Efter utredningsgrävningen stod det klart att sentida verksamhet förstört alla eventuella lämningar inom området. Inom schakt 1 och 2 fanns 0,8–0,9 meter av påförda massor. I dessa fanns stråk av singel och grus men även äldre kantsten, ett brunnslock och betong. En trolig tolkning är att området använts som etablering vid tidigare vägbyggen. Den äldre markytan har då planats ut. Under de påförda massorna fanns enbart orörd, siltig lera.

Även i schakt 3 fanns påförda massor, här dock bara till ett djup av 0,25–0,30 meter. Karaktären var dock liknande, här med en del inslag av asfalt samt större stenblock som grävts ned. Här fanns även flera förmultnade stubbar som visar på avverkning i anslutning till vägprojektet.

Med tanke på det mycket begränsade äldre kartmaterialet och svårigheten att rektifiera detta mot dagens starkt förändrade landskap kan man inte helt avfärda att det finns lämningar av Rockelsta krog. De finns dock inte inom utredningsområdet, men möjligen inom området norr om vägbron. Ett försök har ändå gjorts att rektifiera den häradsekonomiska kartan från 1902. Där hamnar

Figur 5. Plan med numrerade objekt (1-4) samt schakt (S1-S3).

Figur 6. Ett försök att rektifiera häradskartan från 1902 mot dagens kartbild. Inlagt finns även utredningsschakten.

utredningsområdet söder om krogbyggnaden som där hamnar norr om vägbron. Här är dock osäkerhetsmarginalerna stora. Dessutom gör kartans sena datering att krogen mycket väl kan ha haft ett annat läge under sin brukningstid.

Objekt

Objekt 1

Stensamling, eventuell husgrund, cirka 4x9 meter stor, med öst-västlig riktning. Stenarna är i allmänhet 0,4–0,5 meter stora. I den sydöstra kanten växer en reslig lind. Mot väster och norr finns stenar i vinkel som kan vara del av en syllstensgrund.

Objekt 2

Stensamling, cirka 2x3 meter stor, med 0,25–0,3 meter stora stenar. Objektet ligger cirka 1 meter väster om objekt 1. Relativt tydlig begränsning, kan vara rest av grund till en mindre byggnad.

Objekt 3

Röjd yta, ca 35x20 meter stor, med nord-sydlig riktning. Svagt skålad yta översållad av vissnade ormbunkar. Den korresponderar formmässigt med åkerytan från 1902 års häradsekonomska karta. Ytan känns dock ojämn och kan ha använts som dumpningsplats vid tidigare vägbygge.

Objekt 4

Eventuell husgrund, synlig som en svag förhöjning, cirka 8x10 meter stor. Övervuxen med gles lövsly och torrt gräs.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Utifrån det begränsade och specificerade syftet att klarlägga om det inom utredningsområdet fanns lämningar och fyndmaterial från krogverksamheten vid Rockelsta kan man konstatera att syftet uppfyllts. Ett delsyfte var också att gå igenom arkiv- och kartmaterial för att bättre belysa krogens historia. Med tanke på den begränsade insatsen kan man hävda att även detta syfte uppfyllts. Det finns säkert en del att hämta i icke digitaliserade arkiv, men det ligger utanför den här utredningens uppdrag.

Referenser

Tryckta källor

Skoglund, Harald. 1982. *Garnsbygden. En socken- och gårdshistoria.*

Otryckta källor

Kartor

Rörby 1-2 Geometrisk avmätning, 1635 A4-8:a 10:98

Angarns sn Ekonomisk karta, 1837 A4-1:1

Häradsekonomska kartan Angarn J112-75-5

Ekonomiska kartan Angarn 11I0g

Arkiv

Husförhörslängder och mantalslängder för Angarns socken

Administrativa uppgifter

Landskap: Uppland
Län: Stockholms län
Kommun: Vallentuna kommun
Socken: Ansgarns socken
Fastighet: Gillinge 1:3, Rockelsta 4:1

Arkeologgruppens diarienummer: Ag 2015_08
Länsstyrelsens diarienummer: 4311-3551-2015
Projektnr: 2015_08
Fornlämningsnr: —

Projektledning:

Tomas Ekman

Personal:

Tomas Ekman

Undersökningstid: 15-04-16

Exploateringsyta: 2 500 m²

Undersökt yta: 75 m²

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:

—

Digitalt arkiv:

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd:

Inga fynd omhändertogs.

Bilaga 1. Schaktlista

Schakt 1

Cirka 4x10 meter stort, upp till 0,9 meter djupt. Under cirka 0,15 meter grästorv kom ett blandat material med stor inslag av singel och grus. Här fanns även en del stenar, 0,2-0,4 meter stora, samt inslag av sentida material som ett brunnlock och kantsten av betong, tegelkross och plast. I botten siltig lera.

Schakt 2

Cirka 8x1,5 meter stort, upp till 0,8 meter djupt. Under cirka 0,10 meter grästorv kom rester av ett äldre bärlager, singel och grud uppblandat med siltig lera. Längre ner kom två betongplintar samt en kantsten av liknande typ som i schakt 1. I botten siltig lera.

Schakt 3

Cirka 15x1,5 meter stort, upp till 0,3 meter djupt. Under den tunna grästorven, cirka 0,05 meter tjock, kom siltig lera med inslag av grus, allt av uppblandad karaktär. Här fanns även en del sprängsten, samt några större block, upp till 0,5 meter stora, som var nedgrävda. Flera stubbar hade täckts av massorna, sannolikt efter avverkning i anslutning till tidigare vägbygge. I botten siltig lera.

